EMILIAN ŞTEFĂNESCU
OCTAVIAN GEORGESCU

CERCETAREA FOLCLORULUI DOBROGEAN, DE LA CELE MAI VECHI ATESTĂRI LA REVISTA *„ANALELE DOBROGEI"* INCLUSIV

Circumstanţele istorice specifice au făcut ca Dobrogea să intre în aria investigaţiei folcloristice mai târziu decât celelalte provincii locuite de români, abia către sfârşitul sec. al XIX-lea, odată cu publicarea, în 1880, mai întâi în revista „Convorbiri literare"[1], apoi în volum [2], a lucrării lui T.Burada, **O călătorie în Dobrogea**.

Anterior acestei date, nu se poate vorbi decât de atestări aleatorii ale unor manifestări de cultură populară dobrogeană, cum este, de exemplu, cea datorată lui D.Cantemir, o dată în **Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae**[3], a doua oară în **Cartea sistemii sau despre starea religiunii mahomedane**[4]. Relatând drumul făcut din Moldova către Constantinopol, prin Dobrogea, învăţatul domn moldovean se referă, la un moment dat, la tabuurile respectate de românii dintr-un sat dobrogean de ziua sfântului Foca[5]. O cercetare sistematică a unor astfel de ştiri şi atestări privind folclorul Dobrogei, anterioare anului 1880, nu s-a întreprins până acum. Este posibil ca în însemnările unor călători străini, dar mai cu seamă în anumite arhive documentare, cum ar fi cele turceşti, să se afle ştiri preţioase care, odată scoase la lumină de istoricii medievişti şi de specialişti în orientalistică, să permită reconstituirea cadrului general al vieţii folclorice dobrogene din trecutul îndepărtat.

Cea mai veche informaţie cunoscută referitoare la folclorul literar şi muzical al Dobrogei datează din 1850 şi se află inserată în corespondenţa lui Ion Ionescu de la Brad cu Ion Ghica, corespondenţă încredinţată tiparului de V.Slăvescu în 1943 şi apărută sub auspiciile Academiei Române[6]. După cum se ştie, la mijlocul secolului trecut, eminentul agronom a efectuat, cu sprijinul lui Ion Ghica, pe atunci bei de Samos, şi cu aprobarea autorităţilor turceşti, o călătorie „ de studiu" în Dobrogea, în vederea alcătuirii unui proiect de modernizare şi de dezvoltare economică a provinciei, dar şi cu gândul ascuns de a organiza un punct de rezistenţă în vederea continuării revoluţiei paşoptiste eşuate[7]. Scrisorile expediate prietenului său pe parcursul acestui voiaj au un conţinut informativ pe alocuri mai valoros şi mai interesant decât articolele publicate în paralel în „Journal de Constantinople" şi reunite, în acelaşi an, într-o broşură cu titlul **Excursion agricole dans la plaine de Dobroudja** (tradusă în româneşte abia în 1922 de Florica şi Vintilă Mihăilescu[8]). Într-o scrisoare datată 18 iulie 1850, trimisă din Ostrov, I.Ionescu de la Brad, vorbind, printre altele, de „panairul" de la Karasu (Medgidia), menţionează prezenţa unor lăutari români care l-au desfătat o noapte întreagă cu „cântece româneşti" printre care şi cel „al Jâianului"[9].

Deşi modică, informaţia e semnificativă şi revelatoare mai ales dacă, interpretată din perspectiva celor mai recente teorii privind metodologia cercetării ştiinţifice[10], considerăm faptele culturale drept componente funcţionale ale unui sistem dinamic. I.Ionescu de la Brad menţionează existenţa în Dobrogea a trei panairuri (alteori le numeşte „iarmaroace"): la Karasu,

https://biblioteca-digitala.ro

la Balcic şi la Pazargic. În virtutea funcţiilor multiple îndeplinite altădată de târgurile anuale şi de cele sezoniere în cadrul macrosistemului socio-economic şi cultural rural, se poate deduce că Dobrogea continua să fie, la mijlocul secolului al XIX-lea, un mediu folcloric cu structură tradiţională, capabil să recepteze, să absoarbă, să remodeleze şi să emită mesaje artistice orale.

Apariţia în 1880 a lucrării lui T.Burada **O călătorie în Dobrogea**, amintită mai sus, a marcat momentul iniţierii primelor cercetări relativ sistematice asupra folclorului din provincia transdanubiană[11]. „Pelerin pe toate plaiurile româneşti", „purtător entuziast al doinelor noastre", cum l-a numit Nicolae Iorga[12], T.Burada avea o formaţie plurivalentă (filologie, istorie, muzică etc.). La data excursului său pontic preocupările sale folcloristice erau evidente de vreme ce „Convorbiri literare" îi publicase, încă în 1882-1883, serialul „Datinile poporului român la înmormântări". T.Burada vine în Dobrogea probabil imediat după instalarea administraţiei româneşti şi străbate satele, locuind în casele oamenilor, înregistrând cu aviditate obiceiuri, datini, texte folclorice[13]. Într-o Dobroge în care multe din sate fuseseră pustiite de război, T.Burada consemnează, ca şi Ion Ionescu de la Brad sau Hans Christian Andersen înaintea sa, pe oierii transilvani, prezenţi pretutindeni: „Locurile imense din Dobrogea pentru păşunat au dezvoltat într-o proporţiune colosală agricultura pastorală (...) Aceste împrejurări dintre cele mai favorabile, au fost cauza pentru care sute de păstori, români mocani, călătoresc în toţi anii din Transilvania în Dobrogea, spre a duce la iernatic nenumărate turme de oi. Numărul oilor şi mieilor se ridica înainte de război aproape la un milion (...) Mulţi dintre acei păstori mocani, cu timpul, nu se mai întorc în locul de unde au venit, ci se aşează în Dobrogea, căsătorindu-se". Dintre ocupaţii, mai descrie, succint, agricultura propriu-zisă şi comerţul, fiind preocupat, însă, în mod deosebit, de relatarea unor tradiţii sau datini, a ceremonialului la nunţi sau la înmormântări etc. în cele 17 sate vechi româneşti abordate. Descrie trântele fecioreşti sau pehlivăniile. Dintre datini notează **Pluguşorul**, **Irozii**, parţial **Drăgaica**, **Papaluga**, **Scaloianul**, iar în ce priveşte ceremonialul de nuntă, se arată interesat de dansul popular **Mărămile**. Înscriind marama sau hobotul în cadrul folcloric românesc, T.Burada arată că: „La nunţi este obiceiul ca mireasa, după ce se găteşte cu tel (beteală), să fie acoperită peste tot capul cu o pânză sau cit, ce se (mai) numeşte şi sovon (hobot), încât nu i se vede deloc faţa". Iar despre jocul popular Mărămile, spune că este „un soi de horă ce se joacă cu mărămi, când se duce copacul înaintea miresei la cununie"[14]. Fără a insista asupra relatării sale de călătorie, considerăm că partea cea mai rezistentă a lucrării lui T.Burada, **O călătorie în Dobrogea**, constă în colecţia de texte poetice. Chiar dacă i s-a reproşat ulterior că nu a dat numele şi datele informatorilor abordaţi[15], că speciile poetice sunt ilustrate printr-un număr inegal de texte, autenticitatea, numărul lor relativ mare: un pluguşor, optsprezece colinde, şaptesprezece balade, nouă doine, optsprezece hore, trei bocete şi cinci descântece, impun a le lua în considerare. Evident, folcloristul nu s-a străduit să epuizeze repertoriul folcloric al satelor vizitate, ci a procedat selectiv, intenţionând, în primul rând, să prezinte similaritatea textelor dobrogene cu cele din nordul Dunării şi, doar în al doilea rând, să ofere texte cu valoare inedită sau de aspect dobrogean. **Pluguşorul dobrogean** redat de Burada, deşi nu se ridică la valoarea artistică a celui din colecţia lui Vasile Alecsandri, are farmec şi expresivitate, iar prin trimiteri la nume de persoane şi locuri („În sat la Cegai", „La moară la Căpătan", „La moară la Siriclia" etc.) este indubitabil autentic. Un **Colind de voinic**, care, cum arată I.C.Chiţimia, introduce „o temă de basm poetic", cu circulaţie în toată ţara[16], ne atrage de asemenea atenţia prin autenticitate, cât şi prin detalii inedite. Un text interesant este şi **Colindul cerbului**, al cărui „scenariu", ca să-l cităm pe Mircea Eliade, ar putea conţine un mit arhaic, acela al vânătorii rituale[17]. Mai mult, printre cele 74 de texte se găsesc câteva foarte rare sau chiar unicate folclorice, fără corespondent în poezia populară a celorlalte provincii româneşti. De exemplu,

https://biblioteca-digitala.ro

colindul despre răpirea sorei soarelui în timp ce se pieptăna, sau baladele **Tudor Tudoraş, Bucă Bucăleţ**, ori hora fetei „de raie". Toate acestea lasă deschis drum ipotezei că mediile folclorice dobrogene n-au avut numai o funcţie asimilatoare, ci şi una original-creatoare. Că însuşi T.Burada şi-a dat seama că ar fi trebuit să procure mai multe texte probatoare în această privinţă ne-o arată preocuparea sa de a publica prin reviste, după apariţia lucrării sale la Iaşi, în 1880, a altor texte din Dobrogea, unele, ca **Prunduleţ de mare**, reprodus de Marin Bucur, în ediţia din 1962.

Încercând o concluzie asupra „momentului" T.Burada, trebuie să cităm mai întâi observaţia judicioasă a lui Ovidiu Papadima, după care **O călătorie în Dobrogea**, 1880, este „demnă de toată atenţia prin valoarea ei ca document istoric, prin data ei atât de aproape de încheierea victorioasă a Războiului pentru independenţă"[18]. Deşi a fost departe de ceea ce se înţelege astăzi prin „folclorist", pentru vremea respectivă T.Burada s-a comportat ca un profesionist format în direcţia pluridisciplinară a şcolii folcloristice a lui B.P.Haşdeu. Altfel spus, conţinutul şi structura lucrării lui Burada trădează o viziune monografică de tip haşdeian. Rezervele ce i se pot aduce ţin nu atât de această viziune, cât de exagerările stilului său temperamental, ca şi de parcimonia datelor privind unele elemente constitutive ale fenomenului de mare interes al culturii populare. Regretăm deci că T.Burada nu a făcut o expunere mai sitematică şi, desigur, mai detaliată. Aspecte încă obscure în semnificaţiile lor, ca jujeul, saegii şi crucii, procesele de contaminare cu grupurile etnice alogene etc. sunt de urmărit în contribuţiile ce au urmat. În ciuda limitelor sale, **O călătorie în Dobrogea** a atras atenţia folcloriştilor asupra ţinutului românesc dintre Dunăre şi Mare, reuşind să introducă folclorul Dobrogei în raza lor de cercetare. S-a observat, pe drept, că în ampla colecţie a lui G.Dem.Teodorescu, **Poesii populare române**, Bucureşti, 1885, o mare parte din textele folclorice reproduse de la lăutarul Brăilei, Petrea Creţu Şolcanu, circulau din vechime pe ambele maluri ale Dunării, unele dintre ele fiind probabil de sorginte sau coloratură dobrogeană. Cronologic, trebuie să înscriem aici şi preţioasa **colecţie manuscrisă** a istoricului literar Gr.Creţu, aflată mult timp în posesia lui Gh.Cardaş, cuprinzând înregistrări făcute în Dobrogea în anii 1885-1889, şi publicate de Emilia Comişel şi Tatiana Cârşmariu în volumul **Folclor din Dobrogea**, apărut abia în 1978[19]. În prefaţa la acest volum, Ovidiu Papadima arată că includerea colecţiei manuscrise a lui Gr.Creţu reprezintă o „foarte binevenită întregire", prin care „dobândim o perspectivă asupra vieţii folclorice a Dobrogei, a acestui pământ cu o istorie mai mult decât bimilenară". Distinsul istoric literar şi folclorist de origine dobrogeană Ovidiu Papadima ţine, în continuare, să sublinieze: „Desigur, textele incluse din colecţia Gr.Creţu prezintă aspectele cele mai vechi ale folclorului din acest volum, viaţa lor până la momentul înregistrării putând dura de secole, în unele cazuri".

O contribuţie culturală demnă de relevat ne apare şi astăzi participarea învăţătorilor din Dobrogea la chestionarele lui B.P.Haşdeu şi N.Densuşianu.[20] La numai patru ani după apariţia lucrării lui Burada **O călătorie în Dobrogea**, B.P.Haşdeu şi-a alcătuit, publicat şi răspândit cunoscutul său chestionar lingvistic. Intitulat **Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română**[21], el a fost de fapt un chestionar cu caracter larg etnografic, corespunzând concepţiei lingvistice a autorului, pentru care orice limbă trebuie studiată în strânsă legătură cu viaţa celor care o utilizează şi cu istoria lor. Pentru sfârşitul secolului al XIX-lea, acest chestionar cu 206 întrebări a constituit instrumentul de cercetare a culturii populare cel mai eficace din punct de vedere ştiinţific. Autorul l-a difuzat, prin intermediul autorităţilor şcolare, în întreaga ţară, învăţătorilor şi preoţilor de la sate. Răspunsurile primite au totalizat 19 volume, cuprinzând peste 20 mii de pagini. Din Dobrogea s-au primit 31 de formulare completate, 12 din judeţul Constanţa şi 19 din Tulcea[22]. A fost acoperită astfel, printr-o singură acţiune, o

https://biblioteca-digitala.ro

mare parte din harta etnografică și folclorică a provinciei dintre Dunăre și Mare. Din nefericire, informațiile conținute în ele au zăcut nevalorificate în fondul de manuscrise Hașdeu de la Biblioteca Academiei Române, până în 1970, când au fost publicate, parțial și selectiv, de O.Bârlea, în continuarea și finalizarea unei operații de extragere și fișare inițiată de I.Mușlea cu câțiva ani înainte de a deceda, în 1966[23]. Se înțelege că atestările și descrierile făcute în răspunsuri au o importanță evidentă în realizarea unor studii de sinteză privind manifestările de cultură orală dobrogeană. Însuși I.Mușlea atrăgea atenția, într-o comunicare din 1955, ținută la secția de limbă, literatură și artă a Academiei Române, intitulată **Importanța materialului folcloric din răspunsurile la chestionarul Hașdeu și problema valorificării lui** [24], asupra semnificațiilor desprinse din informațiile referitoare la prezența ritualului agrar al Drăgaicei în Dobrogea, neașteptat de frecvent în satele ponto-danubiene. Patrusprezece dintre referințele primite evidențiază conservarea structurii arhetipale a ritualului, care avea ca moment culminant al desfășurării lui, lupta sângeroasă cu coasele, „în cruce", dintre perechile sau echipele de drăgaice[25], luptă menționată și de Dimitrie Cantemir în **Descriptio Moldaviae**. O.Bârlea a pus-o în legătură cu practica arhaică a preoților-regi ai zeiței Diana - acei Rex Nemorensis -, practică studiată de J.G.Frazer în **The Golden Bough**[26].

Doisprezece ani după inițiativa lui Hașdeu, N.Densușianu a întocmit și el un chestionar referitor la tradițiile istorice și antichitățile provinciilor locuite de români[27]. Prima parte a chestionarului, expediată în anii 1893-1894, prin intermediul revizorilor școlari, la școlile rurale, cuprindea întrebări legate de vestigiile istorice, vechimea și viața localității etc. A doua parte, expediată în 1896, era legată îndeosebi de obiceiuri, datini și paremiologie. Din județele dobrogene, 11 învățători au răspuns la fiecare dintre cele două părți ale chestionarului, alți 32 furnizând răspunsuri doar părții a doua[28]. Referirile, deosebit de interesante, la mitologia populară și folclorul obiceiurilor, nu au fost puse în valoare decât târziu, de A.Fochi, în 1976[29]. Parcurgând listele celor ce au răspuns la chestionarele lui B.P.Hașdeu și N.Densușianu se cuvine să menționăm numele unor învățători pricepuți, sârguincioși, care s-au străduit să investigheze aspectele istorice, realitățile lingvistice și cultura populară din comunele în care erau, și să dea răspunsuri utile, interesante: T.Mârza din Pecineaga (jud.Tulcea), N.Andriescu din Beilic, Grigore Ionăsescu din Dăieni sau I.Negrescu din Parachioi (azi Băneasa, jud.Constanța). Se înțelege că datele furnizate de chestionarele lui B.P.Hașdeu și N.Densușianu deschid în continuare posibilități de cercetare sintetică a culturii populare din Dobrogea de la finele secolului al XIX-lea, cu largi retrospecții în trecutul istoric. Chiar dacă sistemul culturii populare începea să intre în faza sa entropică, unele fenomene dispărând, ori restrângându-și funcțiile tradiționale, mutații și transferuri de semnificații atestând dezorganizarea structurilor ideologice pe care se întemeiase viața folclorică din cele mai vechi timpuri, nu putem vorbi totuși de o „moarte a folclorului". Acest termen nu are pertinență, deși acceptat ca o metaforă care face sensibil și reprezentabil un proces abstract; în fapt, e vorba de un aspect ce ține de dinamica sistemelor vii, sisteme retroactive având la bază fenomene ireversibile. În funcționarea și dezvoltarea lor, ele cunosc momente culminante de dezechilibru și dezordine, când are loc o autoreglare a întregului sistem, constând într-o nouă organizare pe alte structuri. Răspunsurile la chestionarele lui Hașdeu și N.Densușianu evidențiază acest fapt caracteristic nu numai Dobrogei, ci tuturor satelor românești, din toate provinciile, având intensități diferite de la o zonă la alta, de la un mediu folcloric la altul[30].

După 1900 a urmat o nouă fază în evoluția interesului științific față de folclorul și cultura populară din Dobrogea. Culegerii de material folcloric și etnografic i s-a acordat în continuare o importanță exclusivă, dar în operația de colecționare au apărut elemente noi. Pe de o parte, s-au utilizat metode mai adecvate și tehnici de notare capabile să conserve într-o măsură

https://biblioteca-digitala.ro

apreciabilă autenticitatea producțiilor folclorice (notarea diacritică, înregistrarea fonografică, alcătuirea fișelor de informator, de observații, de frecvență etc., fotografierea). Pe de alta, s-a produs o implicare activă a presei regionale în acțiunea de culegere a folclorului dobrogean. Începutul a fost făcut de profesorul bucureștean, originar din Dobrogea, Pompiliu Pârvescu, care a publicat în 1908, în colecția academică „Din viața poporului român", monografia muzicală și coregrafică a satului Cartal[31], conținând descrierea a treizeci și cinci de dansuri populare locale și transcrierea a șaizeci și trei de melodii de joc. Transcrierea a fost efectuată din păcate într-un mod simplist de C.M.Corduneanu, „maestru de muzică" din București și a avut drept efect eliminarea de pe linia melodică a variațiilor, adică tocmai a elementelor ce definesc stilurile muzicale individuale. După o întrerupere de mai bine de douăzeci de ani, acțiunea de înregistrare fonografică a folclorului din Dobrogea a fost reluată de C.Brăiloiu, pe o întemeiere teoretică și metodologică mult avansată din punct de vedere științific față de tentativa mai mult experimentală a lui P.Pârvescu. Din nefericire, reputatul muzicolog nu și-a putut materializa integral programul de culegere a folclorului muzical dobrogean. Textele poetice înregistrate de el (nu și cele melodice) au fost adunate, completate și apoi editate de Emilia Comișel și Tatiana Gălușcă Cârșmariu în 1978[32], alcătuindu-se cea mai valoroasă și mai reprezentativă colecție de folclor literar din Dobrogea.

În ce privește implicarea presei regionale în opera de cunoaștere și popularizare a folclorului, rolul principal i-a revenit în această privință revistei „Analele Dobrogei", apărută în 1920 ca succesoare a „Arhivei Dobrogei", și condusă de geograful C.Brătescu. Încă din primul număr, justificându-și apariția și prezentându-și programul, publicația constata bogăția etnografică și folclorică a Dobrogei, sugerând indirect necesitatea punerii ei în valoare[33]. În nr. 3 din același an, a fost publicat regulamentul unui concurs pentru cea mai bună culegere de folclor, dându-se indicații metodologice sumare: piesele culese să fie transcrise „în graiul poporului, fără nici un adaos și fără nici o schimbare", să se indice numele informatorului, vârsta și satul în care trăiește[34]. Chiar așa sărace, recomandările au fost respectate de colaboratorii revistei într-o măsură relativă. Au fost cazuri în care culegătorii au intervenit în textele culese cu o totală lipsă de discernământ ori au oferit drept producții folclorice contrafaceri rezumative a căror autenticitate trebuie suspectată. Cantitatea materialului folcloric strâns în paginile revistei de-a lungul anilor rămâne, totuși, impunătoare, deși, sub raportul realizării artistice, piesele culese au valori inegale. Ele constituie, însă, un teren fertil pentru cercetări tematice, de motive, de circulație, de mitologie populară. Am vrea să subliniem faptul că în revista „Analele Dobrogei" au fost publicate și câteva eseuri, de mică întindere, meritorii prin tema abordată, precum **Marea Neagră în poezia noastră poporană**[35] de profesorul Ioan Georgescu, **Dobrogea în folclorul nostru**[36] de Th.D.Speranția sau **Însemnări asupra cântecelor de nuntă** (Șân) de I.Dumitrescu[37]. O importanță deosebită are, în acest context, studiul lui Emil Riegler-Dinu, **Folclor muzical dobrogean vechiu**, apărut în volumul I, din 1928, printre alte studii substanțiale, din toate domeniile privind Dobrogea (volum cunoscut sub titlul **Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească**, apărut la Cultura Națională, și care este o adevărată enciclopedie a ținutului ponto-danubian). Emil Riegler-Dinu tratează cu competență și probitate profesională, într-un stil sintetic remarcabil, cântecele etniilor dobrogene astfel: Cântece cojenești și mocănești; Cântece turcești, tătărești și bulgărești; Cântece lipovenești și germane, fără nici o discriminare. Genul folcloric cel mai bogat ilustrat în paginile „Analelor Dobrogei" a fost cel liric, prin numeroase cântece de dragoste, de dor și de cătănie. Deoarece Dobrogea a fost o străveche vatră a colindelor și a unor ritualuri cu rădăcini ancestrale, s-a apelat la specialiști ca Alexandru P.Arbore (cunoscut prin preocupările sale de etnografie încă din paginile „Arhivei Dobrogei"), care semnează, în „Analele Dobrogei", 4, nr. 3, iul.-

https://biblioteca-digitala.ro

sep. 1923, articolul **De vorbă cu țăranii dobrogeni**, cuprinzând date despre Nunta la români; Nunta la turci; Nunta la bulgari -, ori la institutori cu experiență ca N.Bonjug, G.Coatu-Cerna, Titus Cergău ș.a. Câteva colinde interesante publică profesorul Ioan Georgescu în „Analele Dobrogei", 7, 1926, p. 133-145, sub titlul **Din folklorul român**. Surprinzătoare prin noutate a fost intenția revistei de a face loc în paginile ei cântecelor țăranilor români emigrați la începutul secolului XX în America. Dar cu toate apelurile secretarului de redacție, profesorul Ioan Georgescu, proiectul, remarcabil ca intenție, a avut drept rezultat publicarea unui singur text de emigrație, cules din comuna Topraisar[38]. Evocând revista „Analele Dobrogei" din punct de vedere al strădaniilor ei pe tărâm etnografic și folcloristic, merită subliniată atenția acordată comunităților etnice alogene prin publicarea unor producții folclorice turcești, tătărești, lipovenești, grecești, bulgărești[39]. Din epica populară versificată figurează câteva variante ale unor balade cunoscute din colecțiile lui V.Alecsandri și G.Dem.Teodorescu, interesante prin detaliile de coloratură dobrogeană. Sub raport folcloristic, pare a fi demnă de interes și balada bulgărească **Tânărul Pătuș**[40], reprodusă în traducere românească, versiune a cântecului epic **Doncilă** din colecția lui V.Alecsandri, prezentând similitudini și cu varianta **Doicil** din culegerea lui G.Dem.Teodorescu. Legende, cimilituri, paremiologie românească și tătărească întregesc tabloul speciilor cuprinse în paginile „Analelor Dobrogei".

NOTE

1. **O călătorie în Dobrogea**, în „Convorbiri literare", XIV, 1880-1881, p. 22, 110, 152.

2. Idem, Iași, 1880, Tipografia Natională.

3. D.Cantemir, **Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae**, Londra, 1734-1735. Traducerea românească Ion Hodoșiu, **Istoria imperiului otoman - creșterea și descreșterea**. Partea I, București, 1876, p. 310, nota 123.

4. D.Cantemir, **Kniga sistema ili sostoianie Muhamedanski relighia**, Petersburg, 1722, cap. XV, p. 142-143.

5. P.Caraman, **Le reflêt de la mer dans le folklore roumaine et la continuité ininterrompue des roumains en Dobroudja**, în **Studii de folclor**, vol. II, Editura Minerva, București, 1988, p. 346: „Le savant humaniste reconte que, dans ses voyages de Moldavie à Constantinople, il traversait la Dobroudja et que, dans le village Alibeg du dep. Tulcea - aujourd'hui „Alibechioi" (Alibeg + chioi = le village Alibeg) - il était héberger par un boiard turc très hospitalier. Une fois, il était arrivé la le jour de la Saint Phokas et a vu avec étonnement que les sérviteurs de boiard musulman, son hôte - propriétaire de terres agricoles - restaient dans la cour sans rien faire. Ayant demandé des explications à son amphytrion, le prince apprend de la bouche de celui-ci que ce jour-là-étant le jour de St.Phokas - ce n'était pas permis de travailler dans les champs, car le saint se vengerait sur ceux qui ne le respecteraient pas, en leur mettant le feu à la récolte de blé".

6. V.Slăvescu, **Corespondență între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica**, 1846-1871, Academia Română, București, 1943.

7. Idem, **op.cit.**, p. 56 și 105.

8. **Excursiune agricolă în Dobrogea făcută de Ion Ionescu de la Brad în anul 1850**, cu o prefață de V.Mihăilescu, în „Analele Dobrogei", nr. I, 1922.

9. Scrisoare din 18 iulie 1850, în V.Slăvescu, **op.cit.**, p. 125-131.

10. Léo Apostol, **Științele umane: mostre de realații interdisciplinare**, în volumul **Interdisciplinaritatea și științele umane**, București, 1986, p. 123-272.

11. I.C.Chițimia, **O cercetare folclorică în Dobrogea**, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", 10, nr. 4, oct.-dec. 1961, p. 703-718; vezi și E.Cernea, V.D.Nicolescu, **Pe marginea primei culegeri de folclor din Dobrogea**, în „Revista de folclor", 4, nr. 3-4, 1959, p. 49-74.

12. N.Iorga, **Teodor Burada**, în „Neamul românesc", București, XVIII, nr. 38, din 20 feb. 1923, p.1.

13. Marin Bucur, **Prefață** la Teodor T.Burada, **O călătorie în Dobrogea**, Ed.Tineretului, Colecția Miorița, 1962, p. 6.

14. Ileana Pitrescu, **Implicațiile Călătoriei în Dobrogea a lui Teodor Burada**, în vol. **Comunicări de istorie a Dobrogei**, M.I.N.A. Constanța, 1983, p. 360-361, citând pasajul respectiv din Burada, arată că acesta, peste câțiva ani, „va reveni într-un articol despre **Cântecul copacului** asupra acestui obicei ce atestă vechi reminiscențe".

15. O.Bârlea, **Istoria folcloristicii românești**, Editura enciclopedică română, București, 1974, p. 271.

https://biblioteca-digitala.ro

16. I.C.Chiţimia, **op.cit.**; vezi, de acelaşi, **Prefaţă**, la vol. Teodor T.Burada - **Istoria teatrului în Moldova**, Bucureşti, Ed.Minerva, 1976.

17. Vezi consideraţiile lui Mircea Eliade despre miturile cervideelor în **De la Zalmoxis la Genghiz Han**, Bucureşti, Ed.Ştiinţifică şi enciclopedică, 1980, p. 150, 162-164.

18. Ovidiu Papadima, **Introducere**, la volumul **Folclor din Dobrogea**, de C.Brăiloiu, Emilia Comişel şi Tatiana Găluşcă-Cârşmariu, Bucureşti, Ed.Minerva, 1978, p. V. Vezi şi T.Mateescu, **Permanenţa şi continuitatea românilor în Dobrogea** - Bucureşti, 1979, p. 93 (despre balada „Tudor Dobrogeanu").

19. Idem, p. VII.

20. Emilian Ştefanescu, **Vechi cărţi de folclor dobrogean**, în revista „Tomis", 7, nr. 3, martie 1972, p. 6.

21. Analele Academiei Române, seria II, tom VII (1884-1885), p. 21-34.

22. Ion Muşlea, Ovidiu Bârlea, **Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P.Haşdeu**, Bucureşti, Ed.Minerva, 1970, p. 84-85, 102-103.

23. Cf. **Prefaţa** la Ion Muşlea, Ovidiu Bârlea, **op.cit.**, p. 5.

24. Ion Muşlea, Ovidiu Bârlea, **op.cit.**, p.71-81.

25. Idem, p. 73 şi 78.

26. Idem, p. 56, cf. şi Ovidiu Bârlea, **Folclorul românesc**, I, Bucureşti, Ed.Minerva, 1981, p. 407.

27. **Cestionariu despre tradiţiunile istorice şi anticităţile ţărilor locuite de români**. Partea I. Epoca până la an 600 d.Chr., Bucureşti, 1893; Partea II-a, Iaşi, 1895.

28. N.Densuşianu, **Vechi cântece şi tradiţii populare**, Ed.Minerva, 1975, p. XXI-XXV şi 305-308, 312-314.

29. A.Fochi, **Datini şi eresuri populare de la sfârşitul secolului al XIX-lea: răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densuşianu**, Bucureşti, Ed.Minerva, 1976.

30. Din aceeaşi epocă, poate fi menţionată şi colecţia manuscrisă de proză intitulată **Traista cu poveşti**, a învăţătorului D.Nitescu, din judeţul Tulcea, informator al lui Haşdeu, colecţie aflată în arhiva Institutului de etnografie din Bucureşti, cf. O.Bârlea, **B.P.Haşedeu şi folclorul**, în **Tipologia folclorului...**, p. 47.

31. P.Pârvulescu, **Hora din Cartal**, Bucureşti, 1908. Acest folclorist este primul în ţara noastră care a înregistrat pe viu, cu un fonograf. Înregistrarea pe criterii ştiinţifice a folclorului şi investigarea lui pe zone este de semnalat şi la I.A.Candrea, Ovid Densuşianu şi Th.D.Speranţia, vezi capitolele micromonografice cu folclor din judeţele Tulcea şi Constanţa, în volumul întâi din **Graiul nostru. Texte din toate părţile locuite de români**, apărut în 1906.

32. **Folclor din Dobrogea**, Bucureşti, Ed.Minerva, 1978, p. XXXIX, subliniază iniţiativa marelui folclorist român Constantin Brăiloiu, „a cărui metodă ştiinţifică (**Schiţă a unei metode de folclor muzical**, Bucureşti-Paris, 1931) a constituit o călăuză permanentă în investigaţiile pe teren şi în interpretarea fenomenelor artistice" (Emilia Comişel, Tatiana Găluşcă-Cârşmariu). Acest volum care constituie florilegiul cel mai bogat de poezii populare din Dobrogea, merită o analiză aparte.

33. „Analele Dobrogei", an I, nr. I, 1920, articolul „Către cititori".

34. „Analele Dobrogei", an II, 1922, nr. 3, p. 443.

35. „Analele Dobrogei", 11, fasc. 1-12, 1930, p. 21-30.

36. „Analele Dobrogei", 2, nr. 4, oct.-dec. 1921, p. 578-583.

37. „Analele Dobrogei", I, nr. 4, 1920, p. 644-645.

38. „Analele Dobrogei" din 1930.

39. Ion Faiter, Constanţa Călinescu, Reviste dobrogene (**Arhiva Dobrogei, Analele Dobrogei**), bibliografie analitică selectivă, Constanţa, 1971, p. 94-96.

40. „Analele Dobrogei", 1930.

https://biblioteca-digitala.ro